Praktiline juhis tegeliku kasusaaja määramise ja kasusaajat puudutavate andmete esitamise kohta[1]

Sisukord

1. Sissejuhatus 2
2. Tegeliku kasusaaja mõiste 2
   2.1. Tegelik kasusaaja on füüsiline isik 2
   2.2. Tegeliku kasusaaja otsene või kaudne osalus äriühingus 3
   2.3. Tegeliku kasusaaja määramine äriühingus kontrolli teostamise ulatuse kaudu 3
   2.4. Tegelik kasusaaja määramine mittetulundusühingutes ja sihtasutustes 4
   2.5. Tegeliku kasusaaja määramise erisused riigi või kohaliku omavalitsuse osalusega äriühingutes 5
3. Tegeliku kasusaaja andmed 6
   3.1. Tegeliku kasusaaja andmete esitamine 6
   3.2. Täpsustused eriliiki juriidiliste isikute puhul 6
   3.3. Andmete esitamise tähtaeg 6
   3.4. Andmete säilitamine ja kustutamine 7
   3.5. Andmete esitamata jätmise ja valeandmete esitamise tagajärjed 7
   3.6. Lahknevusteate esitamine 7
   3.7. Andmetele juurdepääsu piiramine 8
4. Korduma kippuvad küsimused 9
   4.1. Kas välisriigi äriühingu filiaal peab esitama andmed tegeliku kasusaaja kohta? 9
   4.2. Kes on avalik-õigusliku juriidilise isiku tütarettevõtte tegelikud kasusaajad? 9
   4.3. Kuidas toimub tegeliku kasusaaja määramine pärandimenetluses? 9
   4.4. Kuidas mõjub abielu ja abieluvara tegeliku kasusaaja määramisel? 9
   4.5. Kes on tegelik kasusaaja äriühingu puhul, mis on pankrotis? 10
   4.6. Kes on tegelik kasusaaja äriühingus mis on likvideerimisel? 10
5. NÄIDISOLUKORRAD 11

[1] Antud juhend on suunatud eelkõige tegelike kasusaajate andmete registrisse esitamise vaatest, kuid kohustatud isikutel võib olla seadusest tulenevalt laiem tegeliku kasusaaja kontrollikohustus.

1. Sissejuhatus

Tegelike kasusaajate määramise kohustus tuleneb lisaks rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusele (RahaPTS) nii Euroopa Liidu õigusest kui ka ülemaailmsest rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise praktikast. Rahapesu ohustab iga riigi finantssüsteemi, mistõttu pööratakse tähelepanu majandustegevuses osalevate isikute (äriühingute) tegelikele kasusaajatele, kes oma tegevuse või otsustega saavad mõjutada äriühingu tegevust ja varade kasutamist.

Tegelike kasusaajate määramise ja vastavate andmete esitamise kohustus on äriühingu juhatusel. Juhatus peab samuti teavitama kasusaajate muutumisest. Eestis avalikustatakse tegelikud kasusaajad äriregistri teabesüsteemi kaudu. Kõik Euroopa Liidu riigid on loonud tegelike kasusaajate registrid ning lähiaastatel arendatakse välja tehniline võimekus kõigi nende registrite omavahel liidestamiseks.

Kohustatud isik st isik kes on majandus- või kutsetegevuses tegutsev ettevõtja või spetsialist ning kes peab seaduse alusel rakendama meetmeid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks, on kohustatud kliendisuhte loomisel ja tehingute tegemisel tuvastama oma klientide ja (äri)partnerite tegelikud kasusaajad. Kohustatud isikud sõeluvad muuhulgas tegelikke kasusaajaid ka rahvusvaheliste sanktsioonide nimekirjas olevate isikute vastu eesmärgiga, et sanktsioneeritud isikud ei saaks teha tehinguid.

Käesolev praktiline juhend on mõeldud abistamaks äriühinguid tegelike kasusaajate määramisel. Juhend on abimaterjal ega asenda õigusakte.

2. Tegeliku kasusaaja mõiste

2.1. Tegelik kasusaaja on füüsiline isik

Tegelik kasusaaja on füüsiline isik, kellel on omandi või muul viisil teise isiku kontrollimise kaudu lõplik valitsev mõju füüsilise või juriidilise isiku üle või kelle huvides, kasuks või nimel tehing või toiming tehakse.

Valitseva mõju ulatus määratletakse eeskätt hääleõiguse ning tegeliku kontrolli kaudu. Kui ühel osapoolel on otseselt või kaudselt üle 50% hääleõigusest (aktsiatest või osadest), eeldatakse valitsevat mõju automaatselt. Samas võib valitsev mõju esineda ka olukorras, kus hääli on 50% või vähem, kui mõju teostatakse muul viisil, näiteks teiste investoritega sõlmitud kokkuleppe alusel, ettevõtte põhikirja või lepingu kaudu või õiguse abil nimetada või tagasi kutsuda enamik juhatuse või nõukogu liikmetest.

Tegeliku kasusaaja määramisel tuleb esmalt tuvastada isiku valitseva mõju ulatus, hinnates seda läbi isiku otsese või kaudse osaluse suuruse äriühingus. Kui otsese ja kaudse osaluse põhjal ei ole võimalik tegelikku kasusaajat kindlaks teha, hinnatakse isiku kontrolli teostamise ulatust.

Olukorras, kus ühele osanikule kuulub 50% ettevõttest, ei saa automaatselt järeldada, et teised osanikud ei võiks olla tegelikud kasusaajad.

Osaluse suuruse määramisel lähtutakse eelkõige sellega kaasnevast hääleõiguse suurusest, mis prevaleerib omandiõiguse nominaalse suuruse üle. See tähendab, et näiteks 30% osalus osakapitalis annab tavapäraselt ka 30% hääleõigusest, kuid määravaks loetakse just hääleõigus. Samas võib äriühingu põhikirjast või osanike vahelisest lepingust tuleneda sellest erinev kord, näiteks juhul kui on

ette nähtud erineva hääleõigusega osad või aktsiad, sellisel juhul lähtutaksegi tegeliku mõju hindamisel vastavast hääleõigusest, mitte üksnes omandi protsendist.

Tegelikuks kasusaajaks võib olla ka alaealine isik. Kuid kuna alaealisel on piiratud teovõime, mistõttu ta ei saa iseseisvalt teostada ka kontrolli oma vara (osad, aktsiad vms) üle, tuleks sellisel juhul märkida tegelikuks kasusaajaks alaealise isiku eeskostja (üldjuhul ema või isa). Siiski võib esineda praktikas ka juhtumeid (nt pärimise korral), kus alaealine on märgitud tegelikuks kasusaajaks. Alaealise isiku eestkostja saab taotleda alaealise isiku andmete peitmist tegelike kasusaajate andmekogus (loe täpsemalt punktis 3.7.).

Tegeliku kasusaaja tuvastamisel, st olukordades, kus hinnatakse füüsilise isiku otsest ja kaudset kontrolli, sealhulgas kontrolli teostamist teise isiku kaudu, tuleb arvestada ka alaealise eestkostja mõjuga. Näiteks juhul, kui isikul on otsene osalus ettevõttes 15% ning alaealisel, kelle eestkostja ta on, on samuti 15%-line osalus, tuleb hinnata, kas eestkostja kaudu teostatav hääleõigus annab talle kokku üle 25% kontrolli. Sellisel juhul võib lugeda, et kontroll hääleõiguse üle on koondunud eestkostja kätte ning tegeliku kasusaaja määramisel tuleb arvesse võtta eestkostjat kui kontrolli teostajat, mitte üksnes formaalset osaluse jaotust.

Sama loogika kehtib ka muudel juhtudel, kus isiku teovõime on piiratud. Sellisel juhul tuleb hinnata eestkoste või muu esindussuhte ulatust ning seda, millises mahus on esindajal õigus hääleõigust teostada või otsuseid mõjutada. Tegeliku kasusaaja tuvastamisel on määrav tegelik kontroll hääleõiguse üle, mitte üksnes formaalne omandiõigus.

2.2. Tegeliku kasusaaja otsene või kaudne osalus äriühingus

Otsene osalus on kontrolli teostamise viis, mille puhul on füüsilisel isikul äriühingus **isiklik osalus** (nt osa või aktsia(d)). **Kaudne osalus** on kontrolli teostamise viis, mille puhul on füüsilisel isikul äriühingus osalus **ühe või mitme isiku või isikute ahela kaudu** (nt tütarühingu vaatest on kaudseks kasusaajaks see isik, kes on emaettevõtte kasusaaja).

Kasusaajaks loetakse füüsiline isik, kelle otsene või kaudne osaluses või kõigi otseste ja kaudsete osaluste summa, sealhulgas osalused esitajaaktsiate või -osade kujul või muul viisil, ületavad äriühingus 25%

Kuna tegelik kasusaaja on alati füüsiline isik, ei saa kasusaajaks olla teine äriühing, riik või kohalik omavalitsus. Juhul kui äriühingus omavad osalust ka juriidilised isikud, loetakse kasusaajaks need isikud kes on osalust omavate juriidiliste isikute kasusaajad või nende nimel kontrolli teostavad isikud.

2.3. Tegeliku kasusaaja määramine äriühingus kontrolli teostamise ulatuse kaudu

Kontroll pole alati tuvastatav osaluse kaudu: see võib esineda ka nn **valitseva mõjuna,** mida mõistetakse kui **seadusest või lepingust** (nt. omanike vahelisest kokkuleppest või põhikirjast) tulenevat otsest või kaudset õigust asutajaõigusi teostades või üldkoosoleku otsusega nimetada või tagasi kutsuda enamikku tegevjuhtkonnast või kõrgema juhtorgani liikmetest.

Praktikas ei ole alati võimalik omandiõiguse või kokkulepete järgi kindlaks teha isikut, kellel on lõplik valitsev mõju füüsilise või juriidilise isiku üle või kelle huvides, kasuks või nimel tehing või toiming tehakse. Samuti võib puududa isik, kelle osalused otse või kaudselt või kõigi otseste ja kaudsete osaluste summana äriühingus ületaksid 25%, sealhulgas osalused esitajaaktsiate või -osade kujul või muul viisil (nt omanike struktuur ongi selline, et mitte keegi ei oma enam kui 25% osalusest).

Eeltoodud juhul ning eeldusel, et sellise isiku olemasolu kahtlustamiseks puudub ka alus, loetakse tegelikuks kasusaajaks füüsiline isik, kes on vastava juriidilise isiku kõrgema juhtorgani liige (st. nõukogu liige või selle puudumisel juhatuse liige või töötaja, kellel on piisavalt teadmisi asutuse

riskidest seoses rahapesuga ja terrorismi rahastamisega ning piisav volitus riske mõjutavate otsuste tegemiseks nt. finantsjuht). Kui sellistele tingimustele vastab mitu isikut (nt. kõrgema juhtorgani liikmeid on mitu, on mitu kõrgemat juhtorganit, osalust omab teine juriidiline isik ühe või mitme isiku või isikute ahela kaudu), siis käsitatakse tegeliku kasusaajana äriühingu üle faktilist kontrolli teostavat füüsilist isikut või isikuid, kes teevad konkreetse äriühingu osas strateegilisi otsuseid või teostavad igapäevast ja regulaarset juhtimist.

Igapäevast ja regulaarset faktilist kontrolli/juhtimist teostavate isikute all tuleks mõista selliseid isikuid, kelle igapäevased tööülesanded või vastutuse moodustavad tegevused, mis

1) kujutavad endast strateegilisi otsuseid konkreetse ühingu tegevuse osas; need on otsused, mis fundamentaalselt mõjutavad äritegevust ja/või -tavasid ja/või äriühingu üldisi (äri)suundi ja/või
2) kujutavad endast igapäevast või regulaarset ühingu juhtimist (näiteks tegevjuht (CEO), finantsjuht (CFO), direktor või president jne) ja/või
3) langetavad äriühingu nimel olulist majanduslikku või rahalist mõju omavaid otsuseid.

Tegeliku kasusaaja määramisel tuleb alati eelistada kontrolli- ja omandipõhist lähenemist. Juhtorgani liikme (nt juhatuse või nõukogu liikme) märkimist tegeliku kasusaajana kasutatakse **ainult viimase abinõuna**, kui kõigi muude meetmete rakendamine ei ole võimaldanud tegelikku kasusaajat tuvastada. Tegeliku kasusaaja kindlakstegemisel ei ole osaluse protsent iseseisev ega otsustav kriteerium. Tegeliku kasusaajana käsitatakse alati füüsilist isikut, kes teostab lõplikku kontrolli või valitsevat mõju juriidilise isiku üle, olenemata sellest, kas tema otsene või kaudne osalus ületab 25% või jääb alla nimetatud künnise. Osaluse protsent on indikatiivne künnis, mitte automaatne eeldus tegeliku kasusaaja olemasolu või puudumise kohta.

Usaldushalduse, seltsingu, ühisuse või muu juriidilise isiku staatust mitteomava isikute ühenduse puhul on tegelik kasusaaja füüsiline isik, kes ühendust otsese või kaudse omamise kaudu või muul viisil lõplikult kontrollib ja kes on sellise ühenduse:

1) usaldushalduse või ühenduse looja, või
2) usaldushaldur või usaldusisik, või
3) vara säilimist tagav ja kontrolliv isik, kui selline isik on määratud, või
4) soodustatud isik või, kui soodustatud isik või isikud määratakse tulevikus, siis isikute ring, kelle huvides selline ühendus peamiselt asutati või tegutseb, või
5) muu isik, kes ükskõik millisel moel omab lõplikku kontrolli usaldushalduse või ühenduse vara üle.

2.4. Tegelik kasusaaja määramine mittetulundusühingutes ja sihtasutustes

Tegelik kasusaaja tuleb märkida ka **mittetulundusühing**ute puhul. Mittetulundusühingute puhul on tegelikuks kasusaajaks isiku(d) kelle kontrolli all ühing tegutseb. Tavapäraselt on need **juhatuse liikmed**. Praktikas on MTÜ-des sageli keeruline tuvastada muid isikuid peale juhatuse liikmete, sest MTÜ-del puuduvad osanikud ning osalusprotsentidele tuginev kontroll, samuti liikmed, ei teosta enamasti igapäevast juhtimist. Erandina võib mittetulundusühingu puhul esineda olukordi, kus ühingu üle teostavad valitsevat mõju juriidilisest isikust liikmed või muud isikud. Sellisel juhul tuleb tegelik kasusaaja määrata lähtuvalt sellest, kes teostab mittetulundusühingu üle lõplikku kontrolli või valitsevat mõju, arvestades ühingu põhikirja, juhtimisstruktuuri ja otsustusmehhanisme.

Sihtasutuse puhul märgitakse tegelikuks kasusaajaks isik, kellele vastavalt sihtasutuse põhikirjale võib sihtasutuse varast teha väljamakseid, **kui selline isik (või isikud) on põhikirjas nimeliselt märgitud.** Kui taolisi isikuid põhikirjas nimeliselt välja toodud pole, märgitakse tegelikuks kasusaajaks juhatuse ja nõukogu liikmed.

Sihtasutus esitab tegeliku kasusaaja kohta järgmised andmed:

1) isiku nimi, sünniaeg ja -koht, selle olemasolul isikukood ja isikukoodi riik ning elukohariik, kodakondsus(ed);
2) andmed isiku kontrolli tegemise viisi ja ulatuse kohta;
3) soodustatud isikute nimekiri, mis sisaldab iga soodustatud isiku nime, isikukoodi ja isikukoodi riiki, isikukoodi puudumise korral sünniaega ja -kohta ning elukohariiki iga soodustatud isiku kohta, **kui sellised isikud on sihtasutuse põhikirjas nimeliselt märgitud.**

2.5. Tegeliku kasusaaja määramise erisused riigi või kohaliku omavalitsuse osalusega äriühingutes

Riigi ja kohaliku omavalitsuse (nn avaliku sektori) ainusosalusega äriühingutes ei ole omanikuks konkreetne füüsiline isik, vaid **Eesti Vabariik või kohalik omavalitus ehk mitte ükski füüsiline isik**. Omaniku õigusi teostab valdkonna eest vastutav minister või linnapea/vallavanem, kellel on muu hulgas õigus nimetada ja tagasi kutsuda äriühingu nõukogu liikmeid. **Ministrit või linnapead/vallavanemat ei peaks tegelikuks kasusaajaks märkima.**

Avaliku sektori kontrolli all olevate juriidiliste isikute üldine regulatsioon on kõige sarnasem reguleeritud turul noteeritud juriidiliste isikutega. Seetõttu tegeliku kasusaaja tuvastamine avaliku sektori kontrolli all olevate juriidiliste isikute puhul langeb olukordadesse, kus pärast kõikvõimalike tuvastusmeetodite ammendumist ei ole võimalik tegelikku kasusaajat määrata.

Olukordades kus riik või kohalik omavalitsus ei ole enamusosanik (on vähemusosanik/aktsionär), tuleb kasusaajad määrata lähtudes valitsevast mõju ulatusest (vt punkti 2.2.).

Kui riigi või kohaliku omavalitsuse osalusega äriühing on börsil noteeritud, ei pea kasusaajaid esitama.

Riigi või kohaliku omavalitsuse poolt asutatud sihtasutuste puhul, kus asutajaõigusi teostab ministeerium või kohalik omavalitsus on tegelikeks kasusaajateks samuti sihtasutuse nõukogu ja juhatuse liikmed.

3. Tegeliku kasusaaja andmed

3.1. Tegeliku kasusaaja andmete esitamine

Kõik Eestis registreeritud juriidilised isikud on kohustatud esitama andmed oma tegelike kasusaajate kohta, välja arvatud:

- korteriühistud;
- hooneühistud;
- reguleeritud turul noteeritud äriühingud;
- sihtasutused, kelle majandustegevuse eesmärk on põhikirjas määratud soodustatud isikute või isikute ringi huvides vara hoidmine või kogumine ja kellel puudub muu majandustegevus;
- rahvusvaheliste äriühingute filiaalid.

Tegelike kasusaajate andmed esitab äriühingu juhatus. Kasusaajate andmeid saavad esitada ja muuta juhatuse liikmed e-äriregistris paiknevas tegelike kasusaajate andmekogus (TEKSA-s), või notari kaudu.

Juriidiline isik esitab oma tegeliku kasusaaja kohta järgmised andmed:

1) isiku nimi, sünniaeg ja –koht, selle olemasolul isikukood ja isikukoodi riik, elukohariik ja kodakondsus(ed);

2) andmed isiku kontrolli tegemise viisi kohta.

3.2. Täpsustused eriliiki juriidiliste isikute puhul

Aiandusühistud on juriidilises mõttes tavapärased mittetulundusühingud, ning neile **tuleb määrata tegelik kasusaaja** sarnaselt mittetulundusühingutele.

Korteriühistud ja hooneühistud ei ole kohustatud tegelike kasusaajate andmeid äriregistrile esitama. Juhatuse liikmeid ega korteriomanikke ei käsitleta tegelike kasusaajatena. Siiski peab kohustatud isik korteriühistut või hooneühistut puudutava tehingu või kliendisuhte puhul kohaldama hoolsusmeetmeid ning tuvastama ja kontrollima korteriühistu tegelikku kasusaajat. Praktikas tähendab see, et kohustatud isik peab kindlaks tegema, kellel on korteriühistus või hooneühistus valitsev mõju või otsustusõigus (nt. juhatuse liikmed) ning kontrollima neid andmeid usaldusväärsest allikast.

Börsil noteeritud ettevõtted ei pea tegelike kasusaajaid esitama, kuid nende kontserni kuuluvad **tütarettevõtjad** peavad seda siiski tegema. Tütarettevõtjates määratakse kasusaajaks tegelikku kontrolli teostatavad isikud (vt. punkt 2.2.) Kui kontrolli teostavat isikut pole võimalik tuvastada, siis tuleb hinnata, kas otseste või kaudsete osaluste summa ületab mõne isiku puhul 25%. Osaluste suuruse arvutamisel võetakse arvesse ka vähemusosalused börsil noteeritud ettevõttes. Kui **kontserni** emaettevõtja pole kantud Eesti äriregistrisse, esitab äriühing koos tegeliku kasusaaja andmetega ka kontserni emaettevõtja nime, registrikoodi ja riigi nime, kus kontserni emaettevõtja on registreeritud.

3.3. Andmete esitamise tähtaeg

Äriühing, mittetulundusühing ja sihtasutus peavad tegeliku kasusaaja andmed esitama **koos äriregistrisse kandmise avaldusega**. Usaldushaldur peab esitama andmed 30 päeva jooksul arvates usaldushalduse loomisest, usaldushalduriks saamisest või tähtajalise elamisõiguse saamisest.

Kui tegelik kasusaaja või tema andmed muutuvad, peab juhatus andmeid TEKSA-s ajakohastama esimesel võimalusel. Soovitav on teha muudatused viivitamata, kuna kohustatud isikud kontrollivad tegelike kasusaajate andmeid igapäevaselt ning aegunud või ebaõiged andmed võivad viia ekslike järelduste tegemiseni.

Kui andmete esitamiseks kohustatud isik pole tähtajaks õigeid andmeid esitanud, teavitab registriosakond teda sellest ja nõuab andmete esitamist. Sellisel juhul peab andmete esitamiseks kohustatud isik **andmed esitama kümne tööpäeva jooksul** teavituse saamisest arvates.

Äriregistri ettevõtjaportaalis saab eeltäidetud tegelike kasusaajate andmeid täiendada (nt lisada juurde kontrolli teostamise viis), seejärel andmed kinnitada ja/või tegelikke kasusaajaid ise sisestada ning juurde lisada.

Lisaks eeltoodule kinnitab äriühing, mittetulundusühing või sihtasutus **andmete õigsust iga-aastaselt oma majandusaasta aruande esitamisel**.

Kui juhatuse liige ei saa ettevõtjaportaali sisse logida, näiteks tal puudub ID-kaart või e-residendi kaart, tuleb sellisel juhul andmete esitamiseks pöörduda Eestis tegutseva notari poole. Kui juhatuse liige asub välismaal ja tal pole võimalik Eestisse sõita, võib tema antud volikirja alusel Eestis notari poole pöörduda ka tema esindaja. Sellisel juhul tuleks aga volikirja vorm ja tekst kindlasti eelnevalt kooskõlastada selle Eesti notariga, kelle poole on hiljem kavas pöörduda.

Tegelike kasusaajate andmete puudumine TEKSA andmekogus ei vabasta kohustatud isikut tegeliku kasusaaja tuvastamise ja kontrollimise kohustusest. Tegelike kasusaajate andmete esitamata jätmine või valeandmete esitamine on karistatav ning võib kaasa tuua kuni 400 000 euro suuruse rahatrahvi.

Kasutusjuhendi tegelike kasusaajate andmete sisestamiseks ja esitamiseks leiab veebilehelt https://abiinfo.rik.ee/e-ariregistri-paringud/tegelikud-kasusaajad.

3.4. Andmete säilitamine ja kustutamine

Kasusaajate andmed kustutatakse TEKSA-st automaatselt **viie aastat pärast** juriidilise isiku registrist kustutamist. Usaldushalduse tegeliku kasusaaja andmed kustutatakse, kui selleks õigustatud huvi omav isik tõendab, et andmete esitamise aluseks olnud asjaolu äralangemisest on möödunud vähemalt viis aastat. Tegelikul kasusaajal enesel on õigus nõuda ebaõigete andmete muutmist juhatuselt. Kui juhatus andmeid ei korrigeeri, on tegelikul kasusaajal õigus nõuda juriidiliselt isikult ebaõigete andmetega tekitatud kahju hüvitamist.

3.5. Andmete esitamata jätmise ja valeandmete esitamise tagajärjed

Tegeliku kasusaaja kohta teadvalt valeandmete esitamise või andmete esitamata jätmise eest määratakse rahaline karistus.

Tegeliku kasusaaja andmete esitamata jätmise, andmete muutumisest teatamata jätmise või teadvalt valeandmete esitamise eest määratakse rahatrahv 300 trahviühikut füüsilise isiku puhul ja kuni 400 000 eurot juriidilise isiku puhul. Oluline on märkida, et tegeliku kasusaaja teadvalt valeandmete esitamine võib hõlmata ka olukorda, kus andmete ebaõigsuse kohta tehtud kanne kustutakse, sest isik on nende õigsust kinnitanud, kuigi ta teadis, et need andmed ei olnud õiged.

3.6. Lahknevusteate esitamine

Lahknevusteade on teade, millega osutatakse **tegelike kasusaajate andmete ebaõigsusele** äriregistri infosüsteemis ning mida kohustatud isikud või pädevad asutused esitavad siis, kui neil on tõendatud info, et registris olevad andmed ei vasta tegelikkusele. Tegelike kasusaajate lahknevuse tuvastamisest kuni lahknevuse kõrvaldamiseni kuluv mõistlik aeg on 30 päeva.

Lahknevusteadet ei pea esitama olukorras, kus andmeid esitama kohustatud isik ei ole äriregistrisse üldse esitanud andmeid tegeliku kasusaaja kohta.

Lahknevusteadet ei esitata järgmistes olukordades:

1. **Varem tuvastatud lahknevuste puhul**, kui need põhinevad aegunud kontrollidel, andmetel või dokumentidel. Ajalooline lahknevus ei pruugi enam olla asjakohane, sest vahepeal võivad tegelikud asjaolud olla muutunud ning andmed, mis kunagi olid valed, võivad nüüd vastata tegelikkusele.
   Näide: kohustatud isik on minevikus osalusi valesti arvutanud või jätnud mõne isiku ekslikult tegelike kasusaajate seast välja, kuid hilisemate muudatuste (osaluste muutumine, omanike lahkumine) tulemusena vastavad praegused andmed tegelikule olukorrale.
2. **Isiku nime muutumise korral**, kuna vaatamata nimevahetusele on tegemist sama füüsilise isikuga ning see ei anna alust lahknevusteate esitamiseks.

Kui TEKSA registripidaja saab põhistatud teate tegelike kasusaajate andmete ebaõigsuse kohta, teavitab ta sellest andmete esitamiseks kohustatud isikut (asjasse puutuva juriidilise isiku juhatust) ning teeb andmete juurde märke, et esineb kahtlus nende õigsuses. Märge kustutatakse automaatselt andmete õigsuse kinnitamisel või nende muutmisel. Registripidaja teavitab lahknevusteate saamisest ka Rahapesu andmebürood.

3.7. Andmetele juurdepääsu piiramine

Tegelik kasusaaja või tema esindaja võib erandkorras taotleda TEKSA andmekogu vastutavalt töötlejalt andmete kättesaadavuse piiramist, kui tegeliku kasusaaja andmete kättesaadavus põhjustaks tegelikule kasusaajale ebaproportsionaalselt suure kelmuse, inimröövi, šantažeerimise, väljapressimise, ahistamise, vägivalla või ähvardamise ohu.

Andmete kättesaadavuse piiramist võib taotleda ka juhul, kui tegelik kasusaaja on alaealine.

Taotluse rahuldamise üle otsustab andmekogu vastutav töötleja. Andmete kuvamise piiramine lõpetatakse, kui piiramise alused on ära langenud.

Piiratud juurdepääsuga andmetele tagatakse juurdepääs pädevatele asutustele ja notaritele ning advokaatidele nende ametiülesannete täitmiseks.

Taotluse andmete nähtavuse piiramiseks on võimalik avaldus esitada üksnes e-äriregistri kaudu.

4. Korduma kippuvad küsimused

4.1. Kas välisriigi äriühingu filiaal peab esitama andmed tegeliku kasusaaja kohta?

Välisriigi äriühingu filiaali puhul tegeliku kasusaaja andmeid tegelike kasusaaja registrisse ei esitata, kuna äriseadustiku kohaselt ei ole filiaal juriidiline isik. Välisriigi äriühing vastutab filiaali tegevuse eest ning kannab oma vastavasse registrisse tegeliku kasusaaja andmed.

4.2. Kes on avalik-õigusliku juriidilise isiku tütarettevõtte tegelikud kasusaajad?

Kui tütarettevõte kuulub avalik-õigusliku osalusega juriidilisele isikule, loetakse tütarettevõtte tegelikeks kasusaajateks isikud, kes teostavad selle üle kontrolli, st. juriidilise isiku juhatuse liikmed.

4.3. Kuidas toimub tegeliku kasusaaja määramine pärandimenetluses?

Kui pärimismenetluse üheks objektiks on pärandajale kuuluv(ad) osalus(ed) äriühingutes, mille kasusaajaks pärandaja oli, toimub kasusaaja asendamine pärija(te)ga alles siis, kui on väljastatud pärimistõend. Juhul kui pärimise tulemusena saab pärandaja osalus kuuluma mitmele isikule (nt tekib ühis- või kaasomand), märgitakse kasusaajaks mõlemad ühis- või kaasomanikud.

4.4. Kuidas mõjub abielu ja abieluvara tegeliku kasusaaja määramisel?

Registreeritud abielu olemasolu ei muuda automaatselt füüsilisele isikule kuuluvat äriühingu osaluse suurust ega tee abikaasat automaatselt tegelikuks kasusaajaks. Tegeliku kasusaaja määramisel lähtutakse sellest, kes omab või teostab lõplikku valitsevat mõju juriidilise isiku üle (osalus, hääleõigus, lepinguline või muu kontroll) või kelle huvides, kasuks või nimel tehing või toiming tehakse. Kui tegelikku kasusaajat ei ole eeltoodud viisil võimalik kindlaks teha, on äriühingu tegelik kasusaaja selline füüsiline isik, kelle otsene või kaudne osalus või kõigi otseste ja kaudsete osaluste summa ületab äriühingus 25%. Seega ka abielus olevate füüsiliste isikutu puhul tuleb lähtuda tegeliku kasusaaja määramisel eeltoodust ning kui tegeliku kasusaaja määratakse osaluse järgi, siis lähtutakse registrisse kantud äriühingute osaluste summast.

Abielu ja abieluvaraleping on oluline vaid siis, kui see mõjutab, kuidas osaniku- või aktsionäriõigusi tegelikult kasutatakse:

- Osalus kuulub **abikaasade ühisvarasse** ja osanikuõigusi kasutatakse ka faktiliselt ühiselt. Varaese loetakse abikaasade ühisvara hulka kuuluvaks seni, kuni ei ole tõendatud selle kuulumine abikaasa lahusvara hulka. *Näiteks kui ühele abikaasale kuulub äriregistri andmetel 30% osakuid, mis kuulub abikaasade ühisvarasse, siis tegeliku kasusaaja määramisel osaluste summa järgi, tuleb lähtuda sellest, et mõlema abikaasa osaluse suuruseks on 30%. NB! Abielu sõlmimisel ei „poolitata“ (30%/2=15%) ühele abikaasale kuuluvaid osakuid vaid loetakse, et need kuuluvad mõlemale abikaasale ühiselt (30%).*
- Abieluvaraleping annab ühele abikaasale ainuvalitsemise õiguse ühisvarasse kuuluva osaluse üle. Sellisel juhul on tegelikuks kasusaajaks üksnes see abikaasa, kes omab ainuvalitsemise õigust.
- Kui on muid kokkuleppeid (nt aktsionäride/osanike leping, veto- või nimetamisõigused), mis annavad faktilise valitseva mõju juriidilise isiku üle. *Näiteks, olukord, kus abikaasade ühisvara hulka kuulub ühele abikaasale kuuluv 30%-line osalus äriühingus X ja osanike vahel sõlmitud kokkuleppe kohaselt omab äriühingus valitsevat mõju eelnimetatud osaniku abikaasa.* Sellisel juhul tuleb tegelikuks kasusaajaks märkida osaniku abikaasa kes omab äriühingu üle valitsevat mõju.

Hindamise loogika ja põhimõtted küsimuste kaupa:

1. Kas isik täidab tegeliku kasusaaja kriteeriumi osalus- või hääleõiguse järgi (nt ≥25% või muul viisil määrav mõju).
2. Kas see osalus/hääleõigus on abikaasade ühisvaras?
    a. Kui **ei** → Tegelik kasusaaja on osaluse/hääleõiguse omanik.
    b. Kui **jah** → Selgitage, kuidas õigusi tegelikult kasutatakse:
        i. Ühiselt → mõlemad abikaasad tuleks märkida tegeliku kasusaajana (ühisvara hulka kuuluva ühe abikaasa osaluse suurus ≥25%).
        ii. Ainuvalitsemine lepinguga → Tegelik kasusaaja on see abikaasa, kellel on ainuotsustus/teovõim sellele osalusele.

Praktilised sammud kohustatud isikule ja kande tegijale:

- Selgitage välja, kas osalus kuulub ühisvarasse ja kas on abieluvaraleping;
- Selgitage välja**,** kes ja kuidas teostab hääleõigusi (ühiselt või üks abikaasa);
- Vajadusel küsige toetavaid dokumente (lepingu koopia, juhatuse/aktsionäride lepingute asjakohased väljavõtted jne);
- Kajastage Tegeliku kasusaajana see isik/need isikud, kes reaalselt äriühingu üle kontrolli omavad;
- Kui ilmneb lahknevus registriandmete ja tegelikkuse vahel, esitage lahknevusteatis.

Näited:

- *A omab 30% osalust, abieluvaraleping sõlmitud, osalus ei ole ühisvara → Tegelik kasusaaja on A.*
- *A ja tema abikaasa omavad 30% osalust ühisvarana, ühingut on teavitatud ning hääleõigusi kasutatakse ühiselt → Tegelikud kasusaajad on mõlemad abikaasad.*
- *30% osalus kuulub ühisvarasse, kuid abieluvaraleping annab A-le ainuvalitsemise selle osaluse üle → tegelik kasusaaja on A.*

4.5. Kes on tegelik kasusaaja äriühingu puhul, mis on pankrotis?

Kuna pankrotimenetluses omanike ja ka juhtorganite volitused peatuvad ning kõiki toiminguid äriühingu varaga teostab pankrotihaldur, tuleb pankrotimenetluses märkida tegelikuks kasusaajaks pankrotihalduri ning märkides kontrolli teostamise alusena “pankrotimenetlusest tulenevalt”.

4.6. Kes on tegelik kasusaaja äriühingus mis on likvideerimisel?

Likvideerimismenetlusel asub juhatuse rolli täitma likvideerija, samas likvideerija määramine, tagasikutsumine ja kontroll tema tegevuse üle allub äriühingu omanikele. Seetõttu likvideerimismenetluse käigus kasusaajad ei muutu v.a. juhul kui kasusaajaks oli eelnevalt määratud juhatuse liige/liikmed. Eelnimetatud juhul märgitakse juhatuse liikme/liikmete asemel kasusaajaks likvideerija.

5. NÄIDISOLUKORRAD

Näide 1

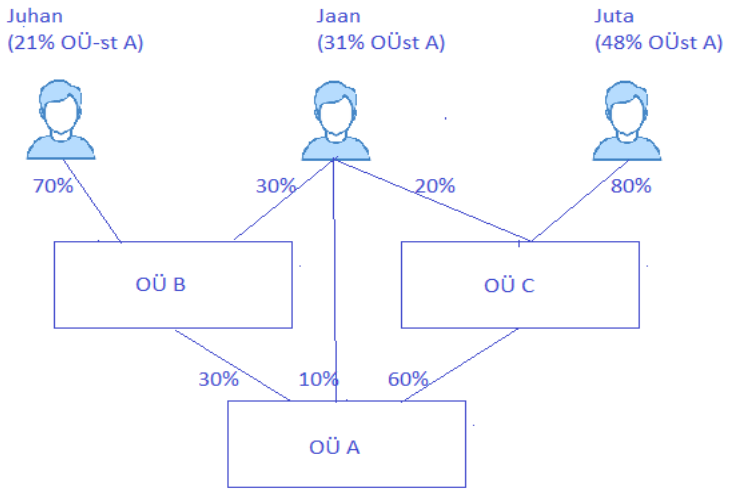

OÜ A omanikeks on OÜ B, OÜ C ja Jaan. OÜ-l B on 30% OÜ-st A, mis tähendab, et OÜ B osanikel on kaudse osaluse kaudu kokku 30% OÜ-st A. See 30% jaguneb OÜ B osanike vahel vastavalt sellele, kui suured on vastava osaniku osalused OÜ-s B. See tähendab, et 30%-st omab 70% Juhan, ehk tema osaluseks OÜ-st A kujuneb 21%. Jaani osalust OÜ B kaudu OÜ-s A on 30% 30%-st, mis on 9% OÜ-st A. Lisaks on Jaanil OÜ-s A otsene osalus suuruses 10% ja veel 12% kaudset osalust OÜ C kaudu, mis teeb kokku 31% OÜ-st A. Juta osalus OÜ-s A arvutatakse analoogselt Juhani osalusega.

OÜ A tegelikud kasusaajad on Jaan ja Juta, kuna mõlemad omavad OÜ-s A üle 25% suurust osalust.

Näide 2

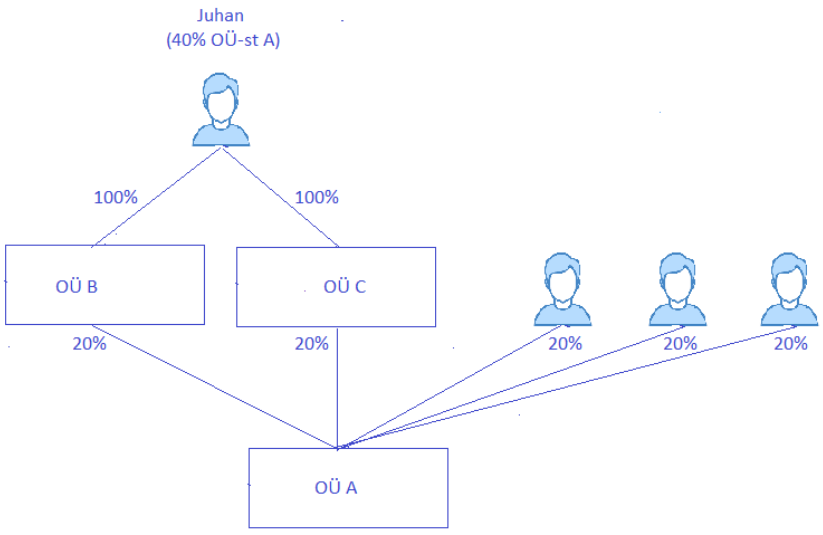

OÜ A tegelikuks kasusaajaks on Juhan, kes omab selles kokku 40% suurust osalust OÜ-de B ja C kaudu.

Näide 3

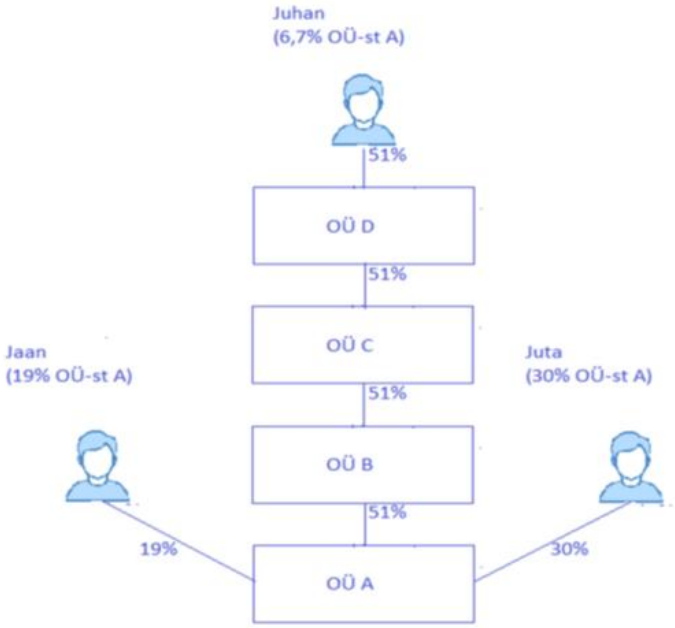

OÜ A tegelikuks kasusaajaks on Juhan, kes kontrollib OÜ-d A enamusosaluste kaudu OÜ-des B, C ja D. Seda vaatamata asjaolule, et tema osalus OÜ-s A jääb alla 25%. Lisaks Juhanile on tänu otsesele 30% suurusele osalusele OÜ A tegelikuks kasusaajaks ka Juta.

Näide 4

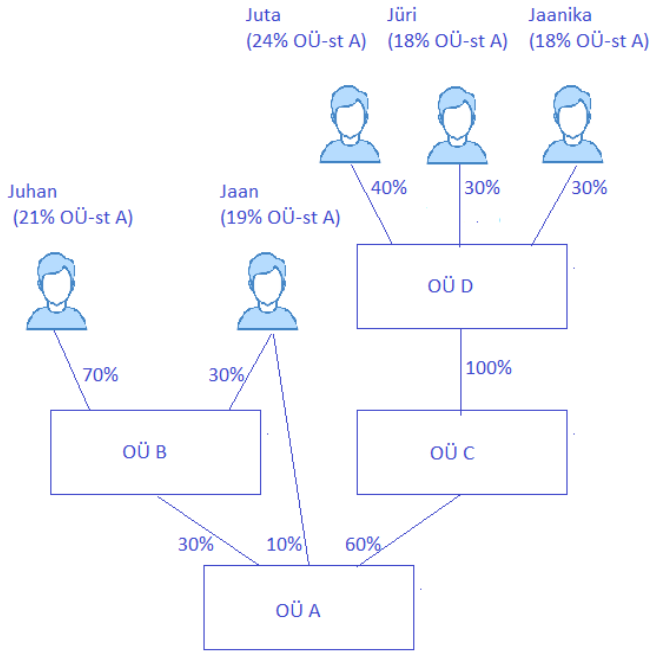

OÜ A üle teostab enamusosanikuna kontrolli OÜ C, kelle üle teostab kontrolli OÜ D, kuid OÜ-l D kontrolliv osanik (üle 50% osaluste summa või kokkulepete alusel) puudub. Samuti pole ka ühtegi füüsilist isikut, kelle otseste ja kaudsete osaluste summa ületab OÜ-s A 25%. Näites toodud juhul on OÜ A tegelikuks kasusaajaks OÜ A üle faktilist kontrolli teostav isik või isikud, kes teevad äriühingus strateegilisi otsuseid või selliste isikute puudumise korral juhivad seda äriühingut. Üldjuhul on selleks isikuks OÜ A juhatus või nõukogu, kui selliseid isikuid on neli või enam tuleb tegelikuks kasusaajaks määrata vaid juhatuse või nõukogu esimees. Juhul, kui igapäevaseid otsuseid OÜ A kohta võtab vastu OÜ B või OÜ D juhtorgan, siis tuleb tegelikuks kasusaajaks määrata OÜ B või OÜ D juhtorgani liikmed või esimees.